

Hogyan hozzunk létre egy szolidáris és megújuló áramrendszert?

Energiaforradalmi kiáltvány

**Készítette a Transzformátor Közösségi Energia Központ,
a Szolidáris Gazdaság Központ energia munkacsoportja**

Szerkesztette: Fabók Márton, Sáfián-Farkas Fanni

Közreműködők: Gelencsér Dávid, Nemes Iringó, Matisz Ferenc, Úr Eszter, Szöllőssy Anita, Zagyva Gabriella, továbbá Szabó John (HUN-REN KRTK)

Köszönjük a tanulmányra vonatkozó rengeteg hasznos és építő visszajelzést számos szakembernek, különösen a kiáltványt megvitató műhelybeszélgetések résztvevőinek.

Szolidáris Gazdaság Központ Egyesület

Budapest, 2024. szeptember

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
I. SZOLIDÁRIS GAZDASÁG Miért változtassunk?.....	4
1. A társadalmi létszükségletek kielégítését a profitlogika helyett!.....	5
2. Gazdasági együttműködések a verseny ösztönzése helyett!	6
3. Legyen az áram közszolgáltatás, nem egyszerűen piaci termék!	7
4. Energiademokrácia: semmit rólunk nélkülünk!	8
II. MEGÚJULÓ ÁRAMRENDSZER Mit változtassunk?	9
5. Változtassuk meg a gazdaságot: a növekvő áramfogyasztás ne legyen alapvetés!.....	10
6. A 100% megújuló: valósítsunk meg élhető beruházásokat!	12
7. Legyen a rendszerszintű rugalmasság az új alapelv!	15
8. Rugalmas áramhálózatot helyben és Európában!.....	17
9. Hozza helyzetbe a gazdasági szabályozás a szolidáris kezdeményezéseket!	19
III. ENERGIADEMOKRÁCIA Hogyan változtassunk?	21
10. Közösségi energia: alulról jövő kezdeményezések indíthatják el a rendszerszintű változásokat.....	22
11. Municipalizmus: eljött a nyitott, részvételi és megújuló önkormányzatok ideje.....	23
12. Feltámad a szakszervezeti mozgalom a klímaválság ellen	25
13. Demokratikus közműcégek mint az átalakulás zászlóshajói.....	27
Energiaforradalmi Kiáltvány – állj mellénk!.....	28
Kik vagyunk? Bemutatkozik a Transzformátor.....	29

Bevezető

A klímaválság már most fullasztó. A következő energiaválság bármikor bekövetkezhet. Tehetetlennek és kiszolgáltatottnak érezzük magunkat. **De ennek nem kell így maradnia.** Vegyük kezünkbe áramrendszerünk alakítását! Szálljunk szembe a klímaválsággal és közben éljünk jobb életet!

Csináljunk energiaforradalmat! **Változtassunk!**

Kiáltványunk ezt az energiaforradalmi változást szeretné megélhetővé tenni.

Elképzelni, hogy az áramrendszer teljesen máshogy is szerveződhet. Rádöbbsenni, hogy az áramellátás mennyire körbehálózza életünket és meghatározza jóllétünket. Felismerni, hogy lehetséges új alapelveket megfogalmaznunk. Meglátni, hogyan tudunk változtatni.

A kiáltvány három kérdésre ad választ.

Miért változtassunk? Szolidáris gazdaságot szeretnénk, amely az együttműködésre épít. Az áramrendszernek az alapvető társadalmi létszükségleteink kielégítését kell szolgálnia, nem a profitlogikát. Az áramellátást alulról szerveződő közszolgáltatássá kell alakítanunk, nem piaci terméké. Ehhez demokratikus irányítás szükséges, részvételi eszközökkel.

Mit változtassunk? Célunk a megújuló áramrendszer. A 100% megújuló alapú termeléshez az áramrendszert kell megváltoztatni. Mindenekelőtt radikálisan csökkenteni kell az áramfelhasználást egy biológiai létfenntartáson túlmutató társadalmi létszükségleteket előtérbe helyező szolidáris gazdasági átalakítással. A rendszerszintű rugalmasságot kell alapelvevé tenni az időjárásfüggő megújuló áramtermelés integrálásához.

Hogyan változtassunk? Az energiademokrácia megvalósítása többszintű társadalmi változást igényel szükségessé. A közösségienergia-kezdemenyezések elindíthatják, az úttörő önkormányzatok felerősíthetik a változást, a mozgalmi szakszervezetek képesek lehetnek az energiacégeket belülről átalakítani, és végső soron a demokratikus önkormányzati és állami közműcégek válhatnak a szolidáris gazdasági áramrendszer zászlóshajójává.

A kiáltvány célja kettős: iránymutatást adni az áramrendszer átalakításához a szolidáris gazdasági közeg és a változásban részt vevők számára, és átformálni a gondolkodást az áramrendszer jövőjéről a szakmában és azon túl. A kiáltvány tartalmilag egy kapcsolódó háttértanulmányra épül.

I. SZOLIDÁRIS GAZDASÁG

Miért változtassunk?

Az áramellátás rendszerének átalakításához az alapjaitól újra kell gondolni a teljes gazdaság működését, kiindulva az alapvető társadalmi létszükségletekből. A szolidáris gazdaság olyan megközelítést kínál, amelyben az emberi jóllét és boldogság, a társadalmi igazságosság és a környezeti fenntarthatóság összeegyeztethetők. **A szolidáris gazdaság az alapvető társadalmi létszükségletek kielégítésére törekszik együttműködések kialakításán keresztül, összhangban a természeti környezettel.**

A szolidáris gazdasági szemléletben az áram a méltóságteljes emberi élet megéléséhez járul hozzá a biológiai igényeken túlmutató **társadalmi létszükségletek** kielégítésén keresztül. Emellett a villamos áram olyan kritikus **infrastrukturális rendszer**, amelyen más infrastruktúrák is nyugszanak. Mindezekből következően az áramellátás egy **közzolgáltatás**, nem egy szokványos piaci termék, amelynek kialakításában kulcsszerepet játszanak az alulról szerveződő együttműködések. A **demokratikus irányítás**on keresztül érhető el, hogy ténylegesen az érintett emberek alakítsák az áramellátás rendszerét mint közzolgáltatást.

1. A társadalmi létszükségletek kielégítését a profitlogika helyett!

A szolidáris gazdasági megközelítésben az emberhez méltó élet a társadalmi létszükségletek kielégítésén keresztül valósítható meg (pl. élelmiszer, lakhatás, energia). A modern társadalomban élt élet feltételei jóval túlmutatnak a biológiai szükségleteken. A méltó emberi élethez hozzátartozik például az egészséges, minőségi és stresszmentes étkezés, nem csupán az éhhalál elkerüléséhez éppen elégséges kalóriabevitel.

Az energia elengedhetetlen az alapvető társadalmi létszükségletek kielégítéséhez, az emberhez méltó élet alapvető feltétele egy modern társadalomban.

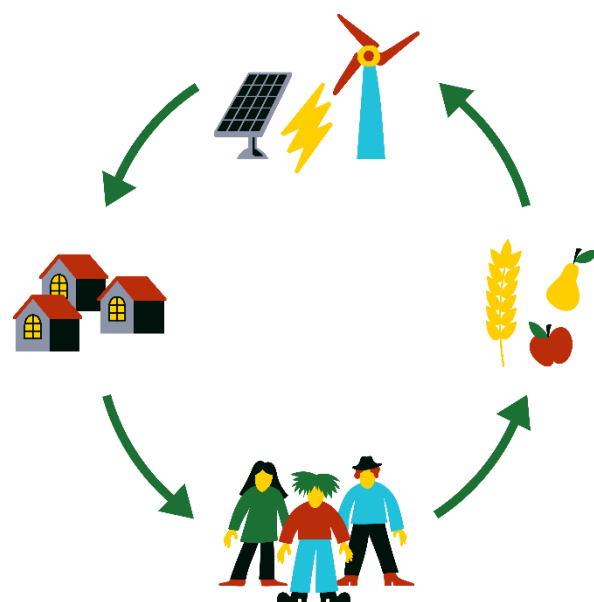
A megfelelő lakhatásunk vagy mindennapi élelmiszerellátásunk elképzelhetetlen lenne energia nélkül. Villamos áram működteti munka- és háztartási eszközeinket, biztosítja a világítást, sőt, egyre inkább otthonunk hőmérsékletét, és akár a munkába vagy iskolába jutásunkat is. Az áramrendszernek elsődlegesen tehát ezeknek az alapvető létszükségleteknek a kielégítését kell szolgálnia, az energiarendszerbe fektetett tőke profittermelése helyett.

A megközelítés túllép a jelenleg uralkodó profitlogikán. A jelenlegi gazdasági rendszer alapja a tőke hozama, vagyis a profit. A befektetett tőke megtérülése azonban egyre láthatóbban elszakad az alapvető társadalmi létszükségletektől. A tőkebefektetések által felhajtott ingatlanpiaci árak például egyre megfizethetlenebbé teszik a lakhatást a városokban. A globalizált élelmiszerpiac túltermelést és pazarlást okoz a világ egyik felén, míg a másik felén éhezést. A drámaivá váló klímaválság okai eközben ugyanerre a tőkefelhalmozási logikára vezethetőek vissza, vagyis az erőforrások fokozódó kiaknázására. Az alapvető társadalmi szükségletek középpontba állítása tehát egyaránt szolgálja az emberi jóllét és a fenntarthatóság elérését.

2. Gazdasági együttműködések a verseny ösztönzése helyett!

A szolidáris gazdaság az együttműködésben rejlő lehetőségek kihasználásán alapszik a verseny ösztönzése helyett. Az ember alapvetően együttműködésre képes lény és nem elsősorban önérdékkövető. Az együttműködés egy gazdasági szervezet keretén belül végső soron a gazdasági demokrácia megvalósítását jelenti, amely alatt a gazdasági tevékenységekről történő közös döntéshozatalt értjük.

A szolidáris gazdaság felé való elmozdulás az előremutató gazdasági kezdeményezések összekapcsolásával valósítható meg. Ez egy alternatív gazdasági ökoszisztéma kiépítése felé vezet, ahol a méltóságteljes emberi élethez szükséges alapvető feltételek egyre inkább kielégíthetők a gazdasági együttműködés körein belül. Egy ilyen ökoszisztéma kialakítása megkerülhetetlen fontosságú a villamosenergia-ellátás szolidáris gazdasági átalakításának szempontjából hosszú távon, és össze kell kapcsolódnia a lakhatás, a közlekedés és a mezőgazdaság átalakításával.

A jövőbeli szolidáris gazdasági rendszer csíráit már a jelenlegi gazdaságban is megtalálhatjuk. A megvalósításhoz a már meglévő és sikeres szolidáris gazdasági gyakorlatok erősítésével, felskálázásával juthatunk, így ezek meghatározóvá válhatnak. E működésmódok elterjedése és dominánssá válása elősegítené egy alternatív gazdasági rendszer létrejöttét akár globális szinten. A szolidáris gazdaság kialakítása tanulási folyamat, amely során a fenti elvek szolgálnak iránytűül.

3. Legyen az áram közszolgáltatás, nem egyszerűen piaci termék!

A áramellátás nem szokványos piaci termék, mert alapvető társadalmi létszükségleteket elégít ki, ráadásul kritikus infrastrukturális rendszert alkot. A villamosenergia-ellátás ennél fogva nem hagyható teljesen a kiszámíthatatlan piaci működésre. A közszolgáltatási szemlélet azt jelenti, hogy az alapvető társadalmi szükségletek biztosítását közösségi szinten kell a kezünkbe venni. Emellett az áramellátás egy dedikált materiális és intézményes infrastruktúrán alapul. Az energiainfrastruktúrák megalapozzák más infrastruktúrák működését is a távközléstől a közlekedésig. A villamosenergia-ellátás tehát alapvető infrastrukturális szolgáltatás, mint a víziközmű-hálózat, vagy akár olyan intézményes humán szolgáltatások, mint a közoktatás és az egészségügy.

A közszolgáltatás koncepcióját azonban újra kell fogalmazni, merítve a *commons* megközelítésből. Az egyre elterjedtebb *commons* koncepció az élet számos területén ad keretet annak, hogy az emberek közösen tulajdonolják, használják és kezelik erőforrásaikat. A közszolgáltatás ebben a szemléletben a résztvevőkkel aktív együttműködésben valósul meg. Túl kell lépni a felülről vezérelt, bürokratikus szabályozott, kötelező állami feladatokon, amelyek növelik az állammal szembeni kiszolgáltatottságot. A közszolgáltatás feladata, hogy az embereket szolgálja és kielégítse a társadalmi létszükségleteket.

Az áramellátás mint közszolgáltatás megvalósításához az államnak és az önkormányzatoknak szolidáris gazdasági szervezetekkel (pl. energiaszövetkezetekkel) **együttműködésben kell dolgozniuk azon, hogy a villamos energia biztosítva legyen a társadalmi létszükségletek kielégítéséhez.** A közszolgáltatás fogalmából következik, hogy az az energiához való jog biztosítása az állam és az önkormányzatok felelőssége. A köztulajdonban lévő és demokratikusan ellenőrzött áramszolgáltató vállalatoknak ebben kulcsszerepe lehet, de nem kizárólagos módon, hanem egy szolidáris gazdasági ökoszisztéma részeként.

Az **energiához való jog** (*right to energy*) azt jelenti, hogy a hozzáférhető, megbízható, megfizethető és fenntartható energiaellátást alapvető emberi jognak tekintjük. Az energiához való jog egyetemesen mindenkire érvényes, ezért túlmutat az energiaszegénységben élőknek nyújtott garanciákon.

4. Energiademokrácia: semmit rólunk nélkülünk!

Az áramellátás akkor válik ténylegesen közszolgáltatássá, ha az embereknek érdemi beleszólásuk van annak alakításába. A köztulajdonban lévő energiacégek irányításában elengedhetetlen a demokratikus tulajdonosi kontroll. Az állami és önkormányzati tulajdonlás ugyanis még nem jelent önmagában demokratikus irányítást, sőt. Kulcsfontosságú a demokratikus beleszólás biztosítása a stratégiai döntésekbe, valamint elengedhetetlen az átlátható vállalati működés és a véleményezési lehetőségek széleskörű biztosítása.

Az energiademokráciát a részvételiséget biztosító megoldások teszik működőképessé, nem pedig szlogenek. A demokratikus társadalmi bevonás megfelelő módjainak megtalálása folytonos innovációt igényel. Ma már számos részvételiséget biztosító eszköz áll rendelkezésre – például a részvételi költségvetés, az állampolgári tanácsok vagy az online véleményezés –, amelyek testreszabhatóak a mindenkori kihívásokhoz. A demokratikus bevonás lehetőségei azonban gyökeresen eltérnek például a nemzeti energiastratégia megalkotásának, egy helyi közösségi megújuló beruházás megvalósításának, egy városi áramszolgáltató működtetésének vagy az átviteli hálózat fejlesztésének és üzemeltetésének az esetében.

Az energiademokrácia lehetőséget biztosít arra, hogy különböző tudások képviselői kaphassanak hangot a döntéselőkészítésben ahelyett, hogy egy szűk szakértői kör monopóliumává tenné a stratégiai energiapolitikai döntéseket. Az áramszektor sokféle különböző szakértelmet igényel. A részvételi megoldások célja, hogy különböző szakmai irányvonalak és tudások, valamint az érintett társadalmi csoportok szempontjai egyaránt megjelenjenek a stratégiai döntéseknél. A demokratikus döntéshozatali gyakorlat egy közös tanulási folyamatként képzelhető el. A demokratikus módszerek alkalmazásával tehát annak a kiküszöbölésére törekszünk, hogy egy szűk szakmai érdekkör döntései határozzák meg mindannyiunk életét.

II. MEGÚJULÓ ÁRAMRENDSZER

Mit változtassunk?

A célunk magának az áramrendszernek az átalakítása: egy megújuló áramrendszer. A 100%-ban megújuló alapú áramtermeléshez a villamosenergia-ellátás teljes rendszerét át kell alakítani, az energiafelhasználástól a hálózatüzemeltetésen át a piac szerkezetéig.

Mindennek az alapja az áramfelhasználás radikális csökkentése. Ehhez a gazdasági rendszerünket kell átalakítani a társadalmi létszükségletek mentén. Többre van szükség energiahatékonysági beruházásoknál és egyéni életmódbeli változtatásoknál.

A 100% megújuló áramrendszer az időjárásfüggő megújuló villamosenergia-termelés és a rugalmasság rendszerszintű összehangolásával valósítható meg egy szolidáris gazdasági keretben. A 100%-ban megújuló áramtermeléshez a hazai potenciál bőséges, a kihívás inkább abban áll, hogy miként tudunk élhető és a helyieket bevonó erőmű-beruházásokat megvalósítani. Az időjárásfüggő megújuló villamosenergia-termelés integrációjához át kell alakítani az áramrendszert a rugalmasság biztosítása érdekében, ami jóval túlmutat a szabályozható erőművek és az akkumulátorok kínálta megoldásokon. Az áramhálózatnak is ezt a rugalmassági kapacitást kell biztosítania decentralizált és európai szinten integrált módon, kihasználva az összekapcsolódásokat más energiainfrastruktúrákkal. Mindennek az alapja a jelenlegi piacosított szabályozási keret demokratizálása és a nem profitvezérelt, hanem szolidáris gazdasági kezdeményezések helyzetbe hozása.

5. Változtassuk meg a gazdaságot: a növekvő áramfogyasztás ne legyen alapvetés!

A globális üvegházhatásúgáz-kibocsátás jelenleg évi 50 milliárd tonna, ennek 25-30%-a az áramszektorból származik. **Nem a termelés átállítása megújuló energiaforrásokra a legfontosabb erőfeszítés nettó zéró kibocsátású áramszektor eléréséhez. Mindenekfelett az áramfelhasználás mindenre kiterjedő csökkentésére van szükség.**

A hivatalos hazai előrejelzések a jelenlegi kb. 40 TWh/év áramigény megduplázódásával számolnak 2050-re Magyarországon, miközben a Nemzeti Energia és Klímaterv „ambiciózus” forgatókönyve 81,5 TWh áramfelhasználást vetít előre, amelyből 42 TWh lenne megújuló. Ez azt jelenti, hogy míg a megújuló áramtermelés várhatóan öt-hatszorosára nőne, az együttes fosszilis és nukleáris termelés lényegében a jelenlegi szinten maradna. Ezek a tervek nem összeegyeztethetők a nettó nulla kibocsátás elérésével. **Az áramfelhasználási modellezések feladata, hogy részletes számításokkal alapozzák meg a gazdaság átalakításának különböző lehetőségeit, nem pedig az, hogy egyszerűen a jelenlegi áramfelhasználási trendeket hosszabbítsák meg, kiegészítve némi hatékonyságjavulással.** A gazdaságunkat az alapjaitól át kell alakítani, a kozmetikázás nem működik.

Elektrifikáció és megújuló áramtermelés receptje helyett kevesebb energiát, még kevesebbet, még annál is kevesebbet, és mindezt megújuló alapon!

Félrevezető a sokszor használt képlet arról, hogy elektrifikációval és a megújulókra való átállással fenntarthatóvá válhatunk. Az átállás fosszilisról zöldáramra persze szükséges, különösen a közlekedés és a hűtés-fűtés terén, de messze nem elég. Globális perspektívában a megújuló villamosenergia-termelés felívelése az elmúlt évtizedekben nem a kőolaj, a földgáz és a szén elégetése helyett valósult meg, hanem növekvő fosszilis felhasználás mellett. A tényleges dekarbonizációhoz azonban olyan megközelítés szükséges, amely radikálisan csökkenti az energiafelhasználást az egész EU-ban, beleértve hazánkat is, és véget vet az exponenciális növekedésnek.

Az energiakereslet csökkentését a pusztán energiahatékonysági beruházások helyett!

Az „energiahatékonyság az első” elve nem old meg mindent. Az energiahatékonysági beruházásokban hatalmas potenciál rejlik, de komoly kockázatot is jelent, hogy az ún. visszacsapó hatás révén a növekvő használat ellentételezi a kibocsátáscsökkentést. A Jevons-paradoxon megmutatja, hogy a széntüzelés hatékonyságának növekedése végül mégis a szénfogyasztás növekedését eredményezte már az ipari kapitalizmus hajnalán. Ugyanez látható ma a villanyautók terén is: hiába a hatékonyabb elektromotorok és akkumulátorok, az autóhasználat és az autók mérete egyre nő. Egy radikálisan kevesebb energiafelhasználáson alapuló gazdasági rendszert kell kialakítanunk a „csővégi” technológiai megoldásokra hagyatkozás helyett.

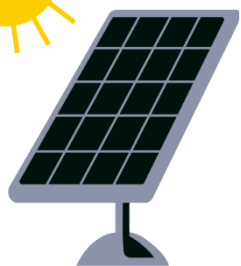
A társadalmi létszükségletek biztosítását az áramkereslet kielégítése helyett!

Az emberhez méltó élet szükségleteinek kielégítéséhez van szükség áramfelhasználásra, nem pedig a zöldkapitalista gazdaság energiaigényének fedezéséhez. Az alapvető mobilitás terén például a gyalogos és a kerékpáros közlekedés mellé integrált, villamosított közösségi közlekedési rendszerekre van szükség az autós infrastruktúrák fejlesztése és újabb elektromos SUV-ok helyett. Az alapvető társadalmi létszükségletek végesek és ennél fogva kielégíthetőek, ellentétben a tőkefelhalmozási logikával, amely állandó növekedési kényszerbe hajszolja a társadalmat.

Radikális gazdasági változást egyéni fogyasztói életmódváltás helyett!

Az egyéni szintű változtatások nem érnek sokat, ha nincsenek hatással a gazdaság alapvető működésére. A szolidáris gazdasági átalakulás az emberi szükségletek kielégítésére épül. Az életmódunk megváltoztatása ennek szerves részét képezi, egy átalakuló gazdasági ökoszisztémába ágyazottan, nem egyéni szintű túlélő-stratégiaként. Az áramfelhasználás csökkentéséhez társadalmi-gazdasági átalakítás szükséges, sem az egyéni életmódváltás, sem a szakpolitikai újratervezés nem elég önmagában. A zöldkapitalista befektetési megközelítés az energiaigény felturbózásával jár, ehelyett a gazdaság alpműködésének gyökeres megváltoztatására van szükség.

6. A 100% megújuló: valósítsunk meg élhető beruházásokat!

A klímaválság élhető keretek között tartásához elengedhetetlen az áramszektor üvegházhatású gáz kibocsátásának leállítására globálisan és hazánkban egyaránt. Ez nem csak lehetséges, hanem nincs más lehetőség. Ehhez az áramtermelésnek teljes mértékben megújulónak kell lennie a felhasználás radikális csökkentése mellett.

Élhetőségi kritériumokat a 100%-ban megújuló energiamix tervezése helyett!

A megújuló energiaforrások hazai potenciálja sokszorosan meghaladja az **A megújuló energiaforrások hazai potenciálja sokszorosan meghaladja az áramfelhasználás szintjét.** A szélenergia hazai technikai potenciálja például 279 GW, a meglévő szelerőmű-kapacitás ezerszerese, még ha ebből "csak" 93,5 GW jöhet érdemben számításba területhasználati korlátozások figyelembevételével. A napenergia technikai potenciálja csak a tetőfelületeken és más építményeken telepítve önmagában 33,6 GW, a jelenlegi teljes napelem-kapacitás ötszöröse. Tévút lenne azonban minél nagyobb kiaknázását hajszolni ennek a hatalmas műszaki és gazdasági potenciálnak. Éppen ellenkezőleg, a környezeti és társadalmi terhelés minimalizálására törekedve kell elérni a teljesen megújuló áramrendszert.

A potenciál-felmérésekből látszik, hogy a 100% megújuló energiamix igen eltérő módokon is megvalósítható, nincs egyetlen optimális út. Elsősorban nem a tervezőasztalon kell kimatézni a 100%-ban megújuló jövőnk napelem- és szélkapacitásainak gigawattjait, hanem azt szükséges kidolgozni, hogy ezek az erőművek hogyan nézzenek ki helyben. **Hová és mennyi erőmű kerüljön? Milyen lesz élni a megépülő megújuló beruházások mellett? Hogyan alakítják ezek a természeti környezetünket?**

Egy olyan élhetőségi kritériumrendszert kell kialakítani, amely irányt szab a megújulók telepítésének. Nem egy előre meghatározott energiamixet kell követni. A helyi társadalmi-gazdasági és környezeti adottságokhoz illeszkedő, élhető beruházásokat kell megvalósítani.

Például városi társasházi naperőműveket, nem pedig hatalmas napelemparkokat a helyi társadalom bevonása nélkül. Helyi gazdák mezőgazdasági hulladékára épülő fűtőműveket és biogázüzemeket, nem az erdőállományt felzabáló hőerőműveket. A szükséges megújulóenergia-átmenet csak minél szélesebb társadalmi bázison valósulhat meg: a helyben élő emberek megtakarított pénzére, munkájára és véleményére, és nem csupán passzív elfogadására alapozva.

A megújulóenergia-erőművek telepítésénél a gazdasági és műszaki szempontok mellett kulcsfontosságúak az alábbi élıhetőségi kritériumok:

- Társadalmi részvétel, széles közösségi tulajdon
- Helyi gazdaságfejlesztés
- Környezetterhelés (pl. levegő, zaj) minimalizálása
- Ökológiai fenntarthatóság, biológiai sokféleség megőrzése
- Területhasználat, táj- és településkép, valamint a kulturális örökség figyelembe vétele
- A várható termelési mintázat felhasználáshoz igazítása (pl. saját felhasználás, termelés szabályozhatósága)
- Integráció más energiaszektorokba (pl. távhő, biogáz, zöldhidrogén)

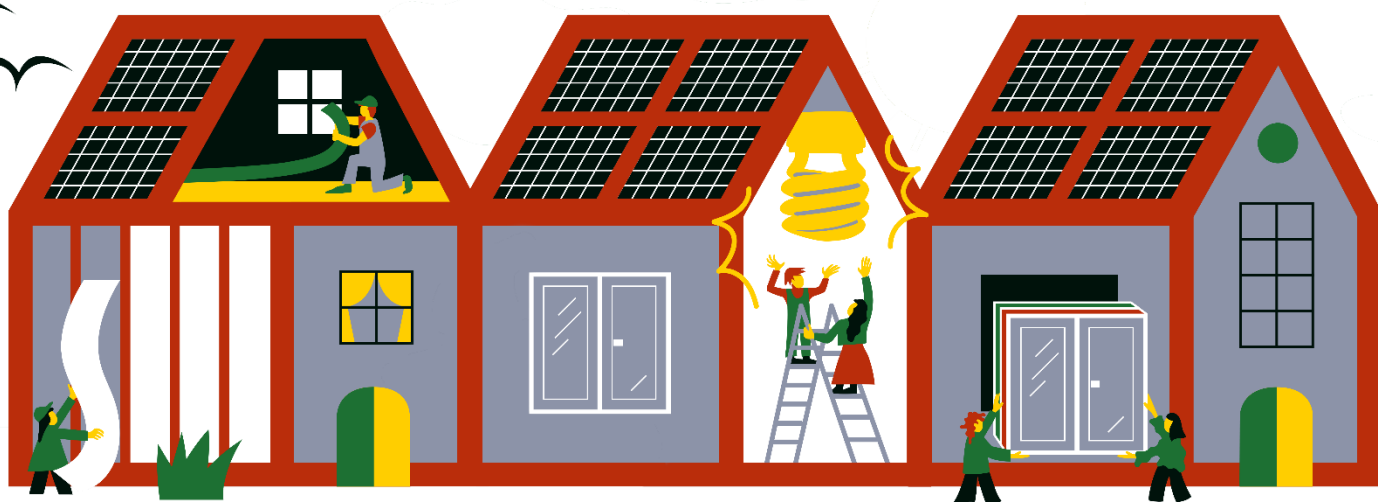
Szolidáris gazdasági megoldások és a helyi értékláncok támogatását a kivételezett megújuló technológiák támogatása helyett!

A megújuló áramrendszer kialakításához az állami támogatásoknak elsősorban nem kiválasztott technológiákat, hanem a szolidáris gazdasági ökoszisztéma kialakítását kell elősegíteniük. A mainstream megújuló technológiák már a közeli jövőben sem szorulnak támogatásra, amennyiben a fosszilis energiatermelés környezetterhelése beárazódik és támogatása megszűnik. A napelemek és a szárazföldi szélturbinák a hazai földrajzi adottságok mellett már jelenleg is a legolcsóbban termelő erőművek az élettartamra jutó átlagköltség (*LCOE*) alapján, megfelelő telepítés esetén. A megújulók beruházási és működési támogatásai sokkal inkább a kísérleti technológiák, innovatív projektek elősegítéséhez és a hálózati fejlesztésekhez szükségesek. A szolidáris gazdasági megoldások helyzetbe hozásához kulcsfontosságúak az állami támogatások és a jogi ösztönzők,

amelyeknek azt kell célozniuk, hogy a megújulóenergia-beruházásokkal az emberek széles köre, a közösségienergia-kezdemenyezések, a demokratikus önkormányzati és állami energiacégek, valamint a helyi gazdaság szereplői nyerjenek és erősödjenek. Az államnak azonban nem csupán támogatásokkal és ösztönző támogatásokkal kell a megújulóenergia-átmenet élére állnia, hanem ténylegesen a demokratikusan működő állami és önkormányzati közműcégeknek kell a folyamat zászlóshajóivá válniuk.

Nem elég azonban csak a helyi erőművek beruházások megvalósításán változtatni: végső soron a megújulóenergia-értékláncok teljes és globális átalakítására van szükség. A hazai napelem-telepítéseknek például nem kelet-ázsiai állami gigagyárakon és kiszolgáltatott afrikai bányászok munkáján kellene alapulniuk. Le kell rövidíteni a megújulóipar értékláncait oly módon, hogy a termelés helyi és regionális erőforrásokra támaszkodjék, amelybe az újrafelhasználás lehetőségei is be vannak kalkulálva. Így nagyobb figyelem fordítható a dolgozók helyzetére és jogaik megerősítésére is.

Az értéklánc átalakítása azért is kiemelt jelentőségű, mert egy 100%-ban megújuló alapú erőműpark önmagában nem elég az áramszektor zéró üvegházhatásúgáz-kibocsátásának eléréséhez. Az áraminfrastruktúra teljes életciklusa során jelentkező kibocsátásokat is csökkenteni és végső soron ellentételezni kell. Elkerülhetetlen a széndioxid- és metánkibocsátás megkötése a szolidáris gazdaság más területein (pl. a regeneratív mezőgazdaságban, illetve a természeti területek visszavadvadítása által). A ténylegesen nettó zéró kibocsátású áramrendszer csak egy átfogó szolidáris gazdasági átalakulás keretén belül képzelhető el, amely felismeri és felszámolja az emberek és a természet gazdasági kizsigerelését.

7. Legyen a rendszerszintű rugalmasság az új alapelv!

A központosított erőművek helyett rugalmasságot tér- és időbeli kiegyenlítéssel!

Az időjárásfüggő nap- és szélerőművi termelés villamosenergia-rendszerbe való integrálása hatalmas kihívás. Az energiarendszer működését az alapjaitól át kell alakítani az időjárásfüggő megújulók integrációja érdekében, ezeket prioritizálva, ahelyett hogy a jelenlegi rendszer korlátaival igazítanánk a megújuló villamosenergia-termelést. A rendszerszintű rugalmasságot kell az áramrendszer vezérelvévé tenni a megújuló alapú termelés korlátozása helyett.

A korábbi villamosenergia-rendszer úgy működött, hogy a folyamatosan termelő alaperőművek mellé a csúcsidőszakban bekapcsolták a menetrendtartó és csúcserőműveket. **Ez az alap- és csúcserőműveken alapuló rendszer egy egyszerűen kontrollálható, de igen pazarló módja volt a termelés és fogyasztás egyensúlyban tartásának.** Csak szabályozható erőműveken alapult, miközben hatalmas rugalmassági potenciálokat hagyott kiaknázatlanul az áramszolgáltatóknál, a hálózatüzemeltetőknél és a felhasználóknál. A jelenleg kialakított kiegyenlítő piacok még mindig néhány oligopolista nagyerőműre vannak szabva. Eközben ráadásul már számos új lehetőség jelent meg a rugalmasság biztosítására, a technológiai újítások (pl. e-járművek, okosrendszerek, digitális innovációk) mellett szolgáltatási és rendszerszervezési innovációk formájában is (pl. peer-to-peer árammegosztás).

A rendszerszintű rugalmasság alapelve az áramtermelés és -fogyasztás földrajzi és időbeli mintázatainak összehangolásával teremti meg az új áramrendszer egyensúlyát, a rendszerbe integrálva más szektorokat és szereplőket is. Ez jóval túlmutat azon, hogy az országos áramfogyasztást egy adott időszakban erőművi termeléssel fedjük le. A szabályozható erőművek vagy akár az akkumulátoros tárolás a rendszerszintű rugalmasság biztosításában kis szerepet játszanak, ráadásul nem is a leghatékonyabbak. A rendszerszintű rugalmasság biztosítása egy komplex kirakó, amely rugalmas technológiai megoldásokra és rendszerszervezési innovációkra egyaránt épít.

E hatalmas kirakójáték teljes megoldásához már csak az utolsó darabok hiányoznak. A rendszerszintű rugalmasságon alapuló áramrendszer körvonalai a jelenlegi technológiai lehetőségek alapján már elég jól kirajzolódnak. Az elkövetkezendő évtized nagy kérdése az, hogy miféleképpen találunk

költséghatékony, nagyléptékű megoldást a szezonális rugalmasság biztosítására. Ez a kirakójáték azonban nem csak technológiai elemekből áll, hanem újabb szereplők és szektorok bevonását jelenti a rendszeregyensúly megteremtésébe. Ilyenek az egyéni és kollektív prosumerek (pl. energiaközösségek) vagy akár az elektromos közlekedési szektor résztvevői, az otthon töltős villanyautótól a teljes flottát üzemeltető közösségi közlekedési vállalatokig.

Az áramigények és az áramtermelés térbeli és időbeli összehangolása az itt és most felé viszi az áramrendszer kiegyensúlyozását. Egyrészt a rendszer kiegyensúlyozását a lokális felé mozdítja el, az átviteli rendszerirányítástól a helyi elosztói hálózatok pontjain megjelenő kiegyensúlyozatlanságok felé. Másrészt a kiegyensúlyozást a valós időhöz közelíti, egyre inkább csökkentve a kiegyensúlyozandó időtartamokat.

Számos földrajzi kiegyenlítési lehetőség kínálkozik az országos rendszer-szabályozáson túl, a regionális és kontinentális szintű kiegyenlítéstől a decentralizált rugalmassági rendszerekig:

1. *Helyi áramfelhasználás és rugalmasság:* elosztói rugalmassági szolgáltatások, villamosenergia-megosztás, automatizált saját felhasználás
2. *Hálózat- és piacintegráció európai szinten*

Az időbeli kiegyenlítési lehetőségek a fogyasztás és termelés mintázatát alakítják át:

1. *Fogyasztó oldali szabályozás:* a fogyasztók és a prosumerek ösztönzése áramfelhasználásuk átütemezésére és akár időleges csökkentésére
2. *Szabályozható megújuló áramtermelés:* pl. bioenergia, vízerőművek
3. *Energiatárolás kialakult és innovatív formái:* beleértve a más energiaszektorokkal való összekapcsolódásokban lévő tárolási és visszaalakítási potenciált (pl. hő, biogáz, e-közlekedés, zöld hidrogén)

Az áramellátásnak energiamenedzsment-szolgáltatássá kell átalakulnia egy termék értékesítése helyett. Ehhez az áramszolgáltatókat érdekeltté kell tenni felhasználóik áramfogyasztásának csökkentésében, a több áram eladása helyett. A digitalizáció hatalmas lehetőségeket nyit meg az áramtermelés és fogyasztás optimalizációjára. Az okosmegoldások és okosrendszerek jelenleg a kevesek privilégiumát jelentik, ezeknek széles körben elérhető szolgáltatásokká kell fejlődniük.

8. Rugalmas áramhálózatot helyben és Európában!

A hálózat alapvető funkciója átalakul. A meglévő országos villamosenergia-rendszer arra jött létre, hogy eljuttassa az áramot a nagyerőműtől az átviteli gerinchálózaton és az elosztói hálózat kapillárisain át a végfelhasználóhoz. Az új hálózatnak azonban a rendszerszintű flexibilitást kell elősegítenie egy 100% megújuló áramrendszerben.

Az áramhálózat új földrajzi mintázatát kell kialakítani, ami egyszerre támogatja a decentralizált áramrendszert és segíti elő a nemzetközi kiegyenlítési lehetőségeket ahelyett, hogy egyszerűen összekötné az országos nagy fogyasztási és termelési góccokat. A gyakorlatban így a házunkon lévő napelem termelését lehet, hogy a szomszédunk hőszivattyúja fogja felhasználni, de lehet, hogy egy szlovén szivattyús tározó. A hálózati fejlesztéseknek tehát egyaránt illeszkednie kell a decentralizált megújulótelepítésekhez, a helyi felhasználási és a makrorégiós kiegyenlítési lehetőségekhez is. Nem az elszigetelt helyi rendszereké a jövő, de nem is egy centralizált európai superhálózaté.

Ahhoz, hogy kihasználhassuk a szektorok összekapcsolásában rejlő tárolási és rugalmassági potenciálokat, össze kell hangolni az áramhálózat és más energiainfrastruktúrák fejlesztését és üzemeltetését:

- **Elektromobilitási infrastruktúra**

Az elektromos és esetleg hidrogéncellás közösségi közlekedési eszközök és e-járművek töltésének és kisütésének optimalizálása hatalmas rövidtávú rugalmassági potenciált jelenthet az áramrendszer számára.

- **Újgenerációs távhőrendszerek**

A hőszivattyúk alkalmazása áramfelesleg esetén, különösen hőtartályokkal kiegészítve, rövid- és akár középtávú energiatárolásra ad lehetőséget, ráadásul épp a nyári és téli terhelési csúcsok idején.

- **Zöld gázhálózat**

A megújuló alapú többletáram felhasználása zöld hidrogén előállítására, majd annak tárolása és későbbi felhasználása szintén egy újabb lehetőség a közép- és hosszútávú rugalmasságra. Az zöldhidrogén- és biogáz-infrastruktúra kialakításához azonban nincs szükség a jelenlegi kiterjedt földgázhálózat nagy részére.

A rugalmas, decentralizált és nemzetközileg is összekapcsolt hálózat megvalósításához pénzügyi ösztönzők szükségesek. **A rendszerhasználati díjak struktúráját ezért úgy kell átalakítani, hogy elősegítse a megváltozott hálózathasználatot: miközben a rendelkezésre állás fontossága nő,** aközben a tényleges szállítási igény csökken a saját és a helyi felhasználás növekedésével. A kihívás tehát abban áll, hogy a hálózatfejlesztés és -üzemeltetés költsége növekedni fog, miközben folyamatos kihasználtsága várhatóan csökken majd. Ennek következtében a rendszerhasználati díj struktúrájában a forgalomarányos díjak helyett a rendelkezésre állást biztosító alap- és kapacitásdíjak kapnak szerepet. Ennélfogva a rendszerhasználati díjak közül a rendelkezésre állást biztosító alapidjat és a kapacitásdíjat kell növelni, ahelyett, hogy egyre magasabb forgalomalapú díjat követelnének egyre csökkenő forgalom alapján. A díjstruktúra egyre differenciáltabbá válhat, amely térbeli módon differenciált a decentralizált áramfelhasználást elősegítésének érdekében, valamint időbeli módon differenciált a termelés és a fogyasztás egymáshoz igazítását ösztönözve.

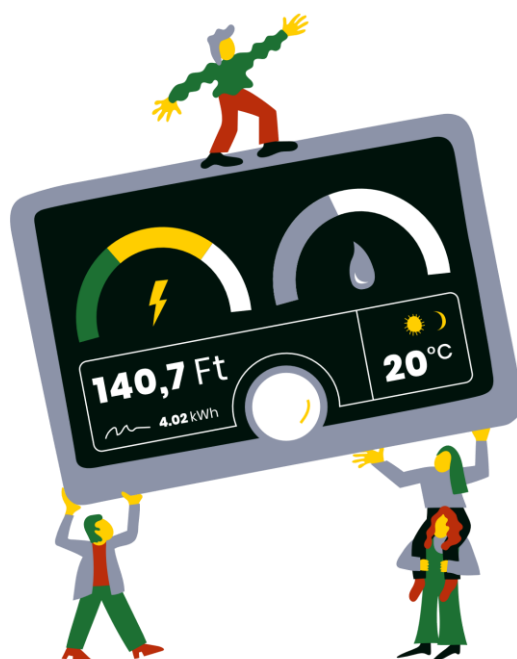
Az elosztói hálózatüzemeltetők számára a vas helyett az adat lesz elsődleges érték, vagyis nem csupán fizikai infrastruktúrát nyújtanak, hanem közel valós idejű adatok szolgáltatásával alapoznak meg innovatív megoldásokat, ami erősíti a rendszerszintű rugalmasságot. Különösen az elosztóhálózatok üzemeltetőitől követel meg új szerepet az áramrendszer decentralizálódása.

A hálózatüzemeltetés eközben egyre komplexebbé válik, de ezt nagyban segíthetik a rendelkezésre álló innovációk (pl. komplex előrejelzések, folyamatok automatizálása, hálózatok közötti interoperabilitási platformok).

9. Hozza helyzetbe a gazdasági szabályozás a szolidáris kezdeményezéseket!

Egy szolidáris gazdasági piacszerkezet kialakításának a gazdasági együttműködést és a társadalmi innovációt kell ösztönöznie. Szektorális szabályozás szükséges az áramellátás rendszerének biztosításához mint kritikus infrastruktúra, társadalmi létfeltétel, és végső soron mint közszolgáltatás. A szolidáris gazdaság alapszerkezetét EU-s szinten kell kialakítani, erősítve a hálózat- és piacintegrációt, de jelentős jogköröket biztosítva a nemzetállami (pl. árszabályozás) és az önkormányzati szabályozásnak (pl. erőmű telepítés).

A szolidáris gazdasági áramellátás struktúrája alternatíva mind a jelenlegi európai piacosításra, mind a hagyományos állami monopóliumokra. Az európai országok villamosenergia-rendszereit történetileg vertikálisan integrált állami monopóliumok hozták létre, amelyek azonban tényleges társadalmi kontroll hiányában idővel az emberektől és a változó világtól elszakadt dinoszauruszokká váltak. Az elmúlt évtizedek piacosítása az európai áramcégeket a profitkényszernek rendelte alá, ami piaci koncentrációt és járadékvdádszatot, hektikus piaci árakat és a fogyasztók kiszolgáltatottságát eredményezte.

A szolidáris gazdasági árampiaci működés alapja egy nem profitvezérelt, hibrid tulajdonosi struktúra. Ez egy olyan szabályozási és pénzügyi ösztönzőrendszer kialakítását jelenti, amely egyaránt támogatja a nem profitvezérelt magánkezdemenyyezéseket, például az energiaszövetkezeteket, valamint a demokratikusan

működő önkormányzati és állami közműcégeket. A közcélú és helyi szerveződéseknek kell helyzetbe hozni a támogatási rendszerek, a piaci hozzáférési feltételek útján és az engedélyeztetés során. **A szolidáris gazdasági piacszerkezet kialakítása egy hatalmas új kihívás, amelynek még az alapkeretét is nehéz elsőre elképzelni, nemhogy a részleteit.**

A szolidáris gazdasági szabályozás alapja, hogy a villamos áramot alapvető közszolgáltatásként szabályozza, nem versengő piaci termékként. Ehhez szükséges a nagykereskedelmi piacok definancializálása, azaz a hektikus árakat felerősítő pénzügyi spekulációs tendenciák kiküszöbölése, amellyel párhuzamosan történhet a rendszerszintű rugalmasságot elősegítő fizikai tranzakciók megerősítése. Szükségszerű továbbá egy alternatív árazási mechanizmus kidolgozása digitális és adatkezelési innovációk felhasználásával a jelenlegi határkötség-alapú, ún. „merit order” piaci árazás kiváltására. A nagykereskedelmi árakat határozzák meg az egyre dominánsabban megújuló alapú termelés költségei és ne a földgázzal működő erőművek. Elő kell segíteni a decentralizált villamosáram-megosztás térnyerését a centralizált áramtőzsdei kereskedelemmel szemben.

A lakossági áramárak szabályozása esetében egyszerre kell biztosítani, hogy az áram mint alapvető közszolgáltatás mindenki számára elérhető legyen, valamint ösztönözni a takarékos áramfelhasználást. Ilyen megoldást jelenthet erre a többsávú árazású lakossági csomag, amely kedvezményesen biztosítja az alapszintű fogyasztást a társadalom széles körének, míg bizonyos fogyasztási szint felett áttér piaci alapú árazásra. A lakossági alapcsomag kialakítható egy komplex áramellátási szolgáltatási csomagba foglalva, amelynek része energiahatékonysági beruházási konstrukció, energiamenedzsment-szolgáltatás és tanácsadás. Az állami áramszolgáltatónak többnek kell lennie egy „végső menedéknél” a piacról kiszoruló háztartásoknak: komplex tanácsadást kell biztosítani a lakosság széles körének, és ha szükséges, adósságkezelési támogatást nyújtani, együttműködve a szociális ellátórendszerrel.

III. ENERGIADEMOKRÁCIA

Hogyan változtassunk?

A villamosenergia-rendszer átalakítása egy egyszerre több szinten zajló folyamat. Nincsen egyetlen kikövezett út, hanem több szinten zajló változásoknak kell összeérniük.

A recept: minden szinten az energiademokrácia irányába

A hazai áramrendszer sikeres átalakításához egyszerre kell összeérnie az alulról szerveződő diszruptív kezdeményezéseknek, az áramrendszer belső átalakulásának és egy tágabb szolidáris gazdasági változásnak. Egy olyan több szinten zajló folyamatot kell elindítani, ahol az alulról szerveződő kezdeményezések és a rendszert belülről feszítő változások összeérnek és egymást erősítik, majd egyre nagyobb szereplők aktivizálódnak, míg a változások elérik a kritikus tömeget, hogy egy megújult, zöld és demokratikus áramrendszert eredményezzenek. Nem vagyunk naivak: a hazai áramellátás változása nehezen elképzelhető az ezen jóval túlmutató szolidáris gazdasági változások nélkül. Mindehhez elengedhetetlen az európai áramrendszer átalakítása, a globális megújulótechnológia- és akkumulátor-értékláncok átformálása, és az áramellátással összefonódó más szektorok átváltozása. A kiáltvány azoknak a hazai szereplőknek kínál perspektívát, akikben látjuk a potenciált az alulról jövő változáshoz.

Kik lehetnek a kulcsszereplői ennek az átalakulásnak hazánkban?

- **A közösségienergia-kezdeményezések** úttörő szerepet töltenek be az átalakulásban, mivel alulról szerveződve nyomást helyeznek a jelenlegi áramrendszerre;
- **Az előremutató önkormányzatok** segíthetnek felskálázni a változásokat az alulról szerveződő kezdeményezésektől az áramrendszer szintjére;
- **A mozgalmi szakszervezetek** az energiademokrácia úttörőjévé válhatnak az áramrendszer vállalatainak belső átalakításán keresztül;
- **Az energiacégek** demokratizálása katalizálhatja az új áramrendszer kialakítását.

Ismerjük meg az energiaforradalmi átalakulás legfontosabb szereplőit!

10. Közösségi energia: alulról jövő kezdeményezések indíthatják el a rendszerszintű változásokat

A közösségienergia-kezdeményezések olyan, jellemzően helyi, alulról szerveződő kezdeményezések, amelyek ténylegesen demokratikusan működnek az energia területén, jogi formától függetlenül. **Nem feltétlenül helyi, egymást jól ismerő emberek közösségét értjük ez alatt, hanem inkább egy saját értékek és célok mentén közösségként funkcionáló, demokratikus gazdasági együttműködést.**

A szolidáris gazdasági kezdeményezések lényegileg társadalmi innovációk. A résztvevők együttműködést alakítanak ki egymással, hogy egymás és környezetük igényeit új módokon elégítsék ki. A közösségienergia-kezdeményezések üzleti modellje változatos lehet: részét képezheti közös tulajdonú megújulóenergia-beruházás, villamosenergia-megosztás, kollektív árambeszerzés, zöldáram-szolgáltatás vagy akár mikrohálózat-üzemeltetés. Ezenkívül kiegészülhet árampiacon túli tevékenységekkel is, mint pl. közösségi energiahatékonysági felújítások, bioenergia termelés, stb.

Ezeknél a kezdeményezéseknél kulcskérdés, hogy egyre erősebb hálózatként, egyre nagyobb tömeget elérve ténylegesen az áramrendszer átalakításának irányába haladjanak, ne csak üde színfoltok legyenek, hanem a változás alapkövei. De hogyan válnak ezek a kezdeményezések transzformatívvá?

A közösségienergia-kezdeményezések számára stratégiai megközelítés szükséges, amelynek kulcselemei az alábbiak:

1. **Hosszútávú és diverzifikált üzleti modellek kidolgozása**, nem csupán az éppen elérhető támogatási és jogszabályi lehetőségek kiaknázása;
2. **Szolidáris gazdasági ökoszisztéma építése** és integráció más területen lévő kezdeményezésekkel, pl. lakhatás, mezőgazdaság;
3. **Mozgalomépítés és hálózatosodás** a gazdasági-társadalmi működés és a jogszabályi keretek változtatása érdekében;
4. **Aktív interakció az energiaszektor szereplőivel**, asszertív partnerként változtatási törekvés az elszigetelődés helyett.

11. Municipalizmus: eljött a nyitott, részvételi és megújuló önkormányzatok ideje

Ahogy a villamosítás hőskorában a helyi önkormányzatok hozták létre az első közcélú áramellátó rendszereket, most újra vezető erőivé válhatnak egy decentralizált és demokratikus energiaátmenetnek. **A municipalizmus a helyi öngazgatásra épülő gazdaságszervezés elképzelésén nyugszik, és ellenébe megy a globális gazdasági rendszerrel szembeni kiszolgáltatottságnak.** Egyrészt a gazdaság középpontjába a helyi erőforrásokon nyugvó közszolgáltatások fejlesztését állítja a globális értékláncoktól való függőséggel szemben. Másrészt a politika terén a helyi együttműködések alapuló részvételi demokráciát tartja követendőnek az egyre inkább kiüresedő képviseleti demokráciával szemben. A municipalizmus elképzelése tehát többet jelent, mint egyszerűen a helyi közösségek középpontba állítását a klímaválság mérséklésében és hatásainak tompításában. Olyan új önkormányzati működést létrehozását értjük alatta, amely a helyi gazdaság és politika átalakítását célozza.

Az önkormányzatoknak a helyi gazdaság aktív szervezőivé kell válniuk, túllépve a törvényi feladatok ellátásán, a passzív vagyongazdálkodáson, a nagyberuházók kiszolgálásán és az eseti pályázati beruházásokon. Erre az új gazdasági szerepre kínál koncepciót a **közösségi vagyongyarapítás** megközelítése, amely a helyi erőforrások felhasználásán alapszik. A megközelítés szerint az önkormányzat a helyi közintézmények mint horgonyintézmények köré építheti gazdasági

tevékenységét. Ilyen lehet a közintézmények energiahatékony épületüzemeltetése és fejlesztése vagy energiaellátása helyi megújuló energiaforrásokból. Végző soron újabb és újabb közszolgáltatások nőhetnek ki a helyi emberek és a helyi vállalkozások számára.

A részvételi kormányzás az érme másik oldala az aktív gazdasági szerepvállalás mellett. **A valódi helyi demokrácia az önkormányzatiság mindennapi működésében részvételi demokrácia formájában valósul meg, nem csupán egy ötévenkénti választásban.** Az új önkormányzati tevékenységek és szolgáltatások nemcsak hogy a helyi emberekért, hanem az emberekkel együtt alakíthatók ki. Ehhez számos részvételi technika áll rendelkezésre a részvételi költségvetéstől az állampolgári tanácsok módszeréig, amelyek a tényleges közösségi bevonást segítik a sokszor megúszós „társadalmasítás” helyett. Az önkormányzatok a részvétel erősödésével ténylegesen a helyi demokrácia bástyaivá, a helyi társadalom mozgatórugójává válhatnak.

Az alulról szerveződő energiaforradalomban az önkormányzatok mint középszintű szereplők elsősorban a közösségi kezdeményezések felskálázásában, rendszerszintű változássá formálásában játszanak kulcsszerepet. Az önkormányzatok első lépésben egyszerű eszközökkel támogathatják a helyi közösségienergia-kezdeményezéseket – pl. információnyújtás, ingatlanhasználat biztosítása által –, majd következő lépésben a gazdasági keretek átalakításával (pl. helyi szabályozás, közbeszerzések) és a finanszírozáshoz való hozzáférésben segíthetik őket (pl. pénzügyi támogatás, banki kezesség), míg végző soron akár nagyobb léptékű önkormányzati-közösségi együttműködésekben (*Public Common Partnership – PCP*) teljesezhet ki ez a szerepvállalás, például közösségi tulajdonú helyi megújuló beruházások megvalósításában. Ez a szerepvállalás egy városi vagy kistérségi közműszolgáltató létrehozásában csúcsosodhat ki, amely önkormányzati vagy akár hibrid szövetkezeti tulajdonban is működhet az önkormányzat részvételével.

12. Feltámad a szakszervezeti mozgalom a klímaválság ellen

A szakszervezetiség egy új hulláma van kialakulóban, amely visszatér annak gyökereihez a klímaválsággal való küzdelemben. Ez a mozgalmi szakszervezetiség.

A szakszervezetek messze a legnagyobb tagsággal, a legtöbb erőforrással és szektorális szaktudással rendelkező társadalmi szerveződések hazánkban. A hagyományos energiacégeknek különösen magas a szervezettség. A dolgozói érdekképviselő újragondolása mozgalomként lehetőséget kínál arra, hogy a szakszervezetek éljenek a bennük szunnyadó társadalom-változtatási potenciállal. A klímaválság elleni küzdelem terén a mozgalmi szakszervezetiség erősödése már most jól látható nemzetközi szinten, elsősorban a Szakszervezetek az Energiademokráciáért (Trade Unions for Energy Democracy, TUED) tevékenységében. A mozgalmi szakszervezetiség megfogalmazásában az **igazságos átmenet a dolgozó emberekre fókuszáló energiaátmenet** elősegítését jelenti, nem pedig szénbányák és elavult fosszilis erőművek fenntartását.

A mozgalmi szakszervezetiség megközelítése a hagyományos szakszervezeti megközelítéssel szemben az alábbi pontokban fogalmazható meg:

1. Mi az igazságos átmenet?

Egy társadalmilag igazságos átmenet elérése minden dolgozónak, nem csupán munkahelyek védelme.

2. Hogyan érhető el ez?

A dolgozók társadalmi erejének felmutatásával, nem mindenáron társadalmi párbeszédre törekedve a munkaadókkal.

3. Hol aktív a szakszervezet?

A dolgozók életének minden terén (pl. méltó lakhatás), nem csupán a munka világában.

4. Mit tesz a szakszervezet?

A dolgozók érdekvédelme az élet minden területén, nem csupán munkahelyi érdekvédelem, továbbá a dolgozók hozzásegítése jóléti (szolidáris) szolgáltatásokhoz.

A mozgalmi szakszervezetiség alapja az egyszerű dolgozók bevonására is törekvő munkahelyi szervezés. A szakszervezetek az áramrendszer megváltoztatásának úttörőivé válhatnak a közművek demokratizálásán, szövetkezeti-szakszervezeti együttműködések kialakításán és a globális értékláncok átalakításán keresztül. A TUED stratégiája kiemelten a mozgalmi szakszervezetekre támaszkodik abban, hogy átalakítsa az energiacégeket. Ez az ún. RRR stratégia három lépésre épül:

1. **Ellenállás** (*resistance*) a környezetterhelés és a kizsákmányoló munkakörülmények elleni szervezett fellépés;
2. **Visszafoglalás** (*reclaim*) az energiacégek köztulajdonba vétele;
3. **Újraszervezés** (*restructure*) a tényleges társadalmi kontroll megteremtése és ezen keresztül az üzleti stratégia és működés átalakítása.

A mozgalmi szakszervezeteknek tehát kiemelkedő szerepe lehet a közműcégek demokratizálásában.

13. Demokratikus közműcégek mint az átalakulás zászlóshajói

A demokratikusan irányított, köztulajdonban lévő energiacégek válhatnak az energiaforradalmi változás zászlóshajóivá, amelyek köré szolidáris gazdasági magánkezdemenyezések szerveződhetnek. A kisebb-nagyobb energiaközösségek virágzása nem elég egy 100%-ban megújuló és szolidáris áramszektor kialakításához. A nagy erőművek, hálózatüzemeltetők és áramszolgáltatók működésének radikális átalakítása hosszú távon megkerülhetetlen. Az állami és önkormányzati áramcégek egy demokratikus áramrendszer alapjait alkothatják, legyenek azok helyi közműcégek, hálózatüzemeltetők vagy egy országos áramszolgáltató.

A hazai áramszektorban erősödött a (kvázi) állami szereplők jelenléte, azonban a demokratikus kontroll és átláthatóság teljes hiányában. A felduzzasztott MVM Csoport és a kistafírozott államközeli cégek nem váltak az energiaátmenet motorjává. Ahhoz, hogy ezek a cégek radikálisan újraszerveződjenek demokratikus irányba, elsősorban a belső mozgalmi szakszervezeti munkára, az új szolidáris árampiaci kihívásokra, a növekvő társadalmi nyomásra és politikai elkötelezettségre kell támaszkodni.

Az önkormányzati közműcégeket kell felépíteni az áramszolgáltatás terén, de korántsem a semmiből. Egyrészt számos városi önkormányzatnak már most van közműcége, amelynek a tevékenysége kiterjeszthető az áramszektorra is. Számos helyi távhőcég van önkormányzati tulajdonban és néhány közvilágítási szolgáltató is. A távhőszolgáltatás átállítása megújuló alapokra különösen nagy lehetőséget biztosít belekezdeni árampiaci tevékenységbe, amelynek alapja a geotermikus rendszerek áramigényének kielégítése, vagy akár bioenergia fűtőmű áramtermelése. Másrészt a megújuló erőművek telepítése, az önkormányzati intézmények és ingatlanok (pl. bérlakások) áramellátása szintén egy áramszolgáltatói tevékenységet alapozhat meg a közösségi vagyongyarapítási modellben. Harmadrészt az energetikai tanácsadási szolgáltatás is integrálható egy közműszolgáltató megalakításába. Komoly helyi integrált közműcégek, Stadtwerkék megerősödéséhez fontosságú lenne a jogi lehetőség megteremtése a városi-térségi elosztóhálózatok kivásárlására. A helyi közművállalatok tevékenysége jóval túlmutathat az áram értékesítésén, hiszen nyújthatnak energetikai tanácsadást, finanszírozhatnak megújulótelepítéseket pl. társasházakon, akár közösségi-önkormányzati együttműködések formájában.

Energiaforradalmi Kiáltvány – állj mellénk!

Mi tehát így hoznánk létre egy szolidáris és megújuló áramrendszert. Ez a kiáltvány csak egyike a kezdeti lépéseknek. Még nagyon sok minden kell ahhoz, hogy létrejöjjön egy teljesen megújuló alapú, demokratikus és igazságos áramrendszer. De ha a céljaink világosak, akkor még ellenszélben, nehézségekkel küzdve is van esély, hogy megvalósuljon.

Ezen az úton **társakra van szükségünk**, akikkel közössé tudjuk tenni a fenti célokat és együtt dolgozunk ezek elérésén.

Kik vagyunk?

Bemutatkozik a Transzformátor

A Szolidáris Gazdaság Központ (SZGK) 2019-ben alakult, hogy szervező és facilitátorszervezetként segítse a szolidáris gazdaság fejlődését Magyarországon. A szervezet energia-munkacsoportjából létrejött a Transzformátor Közösségi Energia Központ.

Víziónk egy szolidáris világ. A Transzformátor egy olyan világért dolgozik, amelyben a méltányos élet alapvető szükségletei (étel, energia, lakhatás) biztosítottak mindenki számára. Ezeket az emberek helyi közösségekben, szolidáris és autonóm együttműködésben teremtik meg, a szabad, fenntartható életért.

Missziónk egy fenntartható és demokratikus energiarendszer létrehozása. A Transzformátorban azért dolgozunk, hogy hazánkban az emberek maguk rendelkezhessenek energiatermelésük és -felhasználásuk felett, azaz energiademokráciában élhessenek. Célunk, hogy szövetkezeti és szolidáris gazdasági alapelvek mentén megvalósuljon az energiademokrácia Magyarországon.

www.transzformator kozpont.hu
www.szolidaris gazdasag kozpont.hu

facebook.com/Transzformator

transzformator@szolidaris gazdasag.hu

